

minden feladatot a szaktanárok között kell szétosztani, ebbe hogyan szólhat bele egy osztályfőnök, aki ez esetben legfeljebb szaktanári minőségben léphet fel?

Mit jelent itt az integratív tevékenység? Hogyan vállalhatja bárki, hogy más szaktárgy területéhez feladatokat soroljon vagy elvegyen? Számomra ezek pillanatnyilag megválaszolhatatlan kérdések.

A tanulmány további részében olyan problémákat vet fel *Mihály Ottó*, amelyekkel – véleményem szerint – nyitott kapukat dönget. Az egyeztetés a tanuló és az iskola elvárásai között eddig is feladata volt az osztályfőnököknek. A szülővel való kapcsolattartás jellegét nem befolyásolja a szülői jogok megnövekedése, inkább segít abban, hogy egyenrangú partnerekként felelősséggel tudjunk közösen együttműködni a gyerekek érdekében.

Ugyanakkor mindenképpen az iskolavezetés feladatává tenném, hogy gondolja végig a tantervből származó kötelezettségeket egy adott osztályra vonatkoztatva. A szaktanárok közötti egyeztetést csak nevelési problémák esetén helyezném az osztályfőnök kezébe – ez esetben viszont szükségszerűen –, de a tantárgyi tartalmakat tekintve az iskolavezetés a szakmai munkaközösségvezetőkkel kiegészítve jogosult az ilyen jellegű döntések meghozatalára.

Mindent összevetve az a véleményem, hogy változhat az osztályfőnök feladatköre, változhat az osztályfőnöki óra tartalma, de mindenképpen szükség van mindkettő megőrzésére, mert a tanulók fejlődéséért, neveltségéért csak egy személy lehet felelős, csak az osztályfőnök vállalhatja rendszeresen és tartósan a szülővel és a kollégákkal való személyes kapcsolattartást, csak ő teremthet kapcsolatot az adott osztály és az iskola egésze között. Ez a feladatkör nem új. Már Nyilas Misinek is volt osztályfőnöke, és attól, hogy valami régi, nem feltétlenül rossz. Megújítva, átalakítva, de meg kell őriznünk ezt a szerepet, mert semmi mással nem pótolható.

Barlai Róbertné

Főnök az osztályban?

*„A hízelgés és a nevelés lassúbb, mint a mészárlás,
de hatásuk hosszú távon végzetesebb”*

Mark Twain

Nagyon aktuális a kérdés felvetése, hiszen a NAT valóban nem tartalmazza az osztályfőnöki munkát, az osztályfőnöki órákat. A műveltségi területek oktatásának közös követelményei között lelhetjük fel a korábbi osztályfőnöki tanmenetek témáit: hon- és népismeret, az egyetemes emberi kultúra értékei, kommunikációs kultúra, a testi és lelki egészség, a tanulás stb. A NAT készítőinek többször volt alkalmuk kifejteni: úgy képzelik, hogy ezek valamennyi műveltségi terület oktatóinak pedagógiai munkáját irányítják, áthatják, meghatározzák; és így remélhetőleg, eredményesebben épülnek be a tanulók ismereteibe, személyiségébe. Emellett Ugyanakkor nincs akadálya annak, hogy egy iskola helyi tantervében távlatokban is fenntartsa az osztály-osztályfőnök alapstruktúráját.

Iskolánk, a békásmegyeri Bárczi Géza Utcai Általános Iskola lakótelepi környezetben heterogén összetételű társadalmi csoportok gyermekeit oktatja, neveli. A társadalmi, vagyoni ranglétrát, a szociokulturális háttér színvonalát illetően nagy különbségek vannak az egy osztályba járó gyermekek családjai között. Ezek a különbségek az 5. osztálytól indított matematika tagozatos osztályokban mérséklődnek, és főként a máshonnan jött gyerekeknel: általában értelmiségi családok keresnek az alsó tagozaton túljutva más iskolát gyermeküknek, olyat, ahol valamilyen szelekció után többet, színvonalasabbat oktatnak az átlagnál (ezért olyan népszerűek a 8 osztályos gimnáziumok). Ugyanakkor tapasztalataink szerint a gyermek személyiségfejlődése szempontjából lényeges, hogy megismerje más társadalmi rétegek életmódját, kultúráját, és képes legyen későbbi élete során is a különbségeket tolerálni, saját életvitelében – akár családjához képest is – a magasabb szinteket tűzni ki célul. Mindehhez pozitív példát sokszor az övénel jobban szituált, kulturáltabb családban élő osztálytársánál, barátjánál láthat. Ez persze csak egyetlen szempont, amikor emellett érvelek, hogy a gyermek fejlődéséhez nélkülözhetetlen pedagógiai környezet az osztály, ahova több évig tartozik.

Iskolánk 12 évfolyamos komprehenzív iskolává növekedésében is komoly szerepe lesz a teljesítmény szerinti csoportos oktatás mellett az osztályközösségnek.

Kérdés, legyen-e egy pedagógus, aki az osztályban történt eseményekért, folyamatokért, az egyes gyerekekért az osztályban tanító többi tanárnál inkább felelős.

Minderről megkérdeztem hat nyolcadik osztályunk két-két tanulóját, és kértém, írják le véleményüket. Következzék itt néhány válasz:

„Alsóban mindenképpen kell valaki, akihez oda lehet szaladni, ha baj van.” „A diákokat (valamelyiket nagyon, másokat kevésbé) ostorozni kell: tanulás, versenyfelhívás, ügyeletek stb. Ezt nem lehet a szaktanárra bízni, mégis melyik órán?” „Osztályfőnök nélkül hasonló lenne a helyzet, mint *William Golding* *Legyek* ura című könyvében. Eleinte az újdonság varázsa miatt minden jól menne, de mégiscsak gyerekek. Eltűnne az osztálydekoráció, elmaradnának a GYÖK (gyermekönkormányzat) képviselői, mert még megválasztani se lenne kedvünk.” „Az osztályfőnöknek az osztályközösség kialakításában van szerepe, ugyanis más tanár csak 45 percig látja az osztályt. Az osztályfőnök szervezi az osztály számára a kulturális rendezvényeket, sőt igazán az osztálykiránduláson, amit szintén ő szervez, mutatkozik meg a szerepe, az összetartó, a rendfenntartó ereje. Színházba jön velünk, és osztálybulit tartunk. Így ismeri meg az osztály magát, nem az órákon.” „Az osztályfőnöknek elég sok feladata van. Az osztályproblémákkal foglalkozik, a tanárok és a diákok között közvetítő szerepet játszik, az osztály »összerázása« is elsősorban az ő feladata.” „Szerintem kell osztályfőnök. Olyan, mint egy rossz pótanya. De azért jó; általában mindent meg lehet vele beszélni. Mi lenne, ha nem lenne osztályfőnök? Nem lenne kirándulás, osztálybuli, múzeumba járás, karácsonyi ünnepély. Ezek pedig egy diáknak nagyon kellenek.” „Benéz hozzánk szünetekben is. Továbbküldi a jelentkezési lapokat és megbeszéli a szülővel.” „Osztályfőnök egyértelműen kell, az osztályoknak szükségük van rá. Képviseli az osztály érdekeit. Az osztályfőnök azokat a dolgokat beszélje meg az osztályával, amit a diákok a szüleikkel nem beszélnek meg.” „Ismerje a gyerek személyiségét, szokásait, problémáit. ... Végül is az osztálynak kell egy irányító, aki ráncba szedi a gyerekeket.” „Ha valami gond van, akkor rögtön legyen valaki, akihez hozzászoktunk, hogy megbeszéljük vele a dolgokat.” „Szerintem jó, ha van egy osztálynak osztályfőnöke, mert szükségünk van valakire, akihez mindannyian tartozunk.”

„Osztályfőnök nélkül nincs, aki bejelentse az órarendet, akivel iskolán belül megosszuk gondjainkat, nincs, aki segítene rajtunk, az iskolában, a rossz helyzetekben. Nincs, aki az osztálykirándulást szervezze. Mindenképpen kell egy főnök, mint minden mukahelyen. Elnök nélkül mi lenne az országból? Senki nem tudná, hogy mi helyes, mi nem. Ha egy autóban nincs kormány, nem lehet irányítani. Én igényt tartok az osztályfőnökre.”

A tanárok véleményéből:

„Egy osztályfőnök munkája nagyon sokrétű. Először a kötelező dolgok: anyakönyvvezetés, bizonyítványírás, naplővezetés, az óra-beírások ellenőrzése, megemlékezések megtartása. Az osztályfőnök kíséri figyelemmel a hiányzásokat, igazolatlan hiányzás esetén családlátogatás.” „Úgy gondolom, sok gyerek elzüllene, ha az iskolában nem lenne valaki, aki fokozottan figyel rá. Az osztályfőnök feladata az osztályközösség formálása, a gyerekek egyéni problémáival való foglalkozás, a tanulmányi munka figyelemmel kísérése. A diákönkormányzati munka is igazán csak az osztályfőnök segítségével lehet hatékony.” „Ami nem kötelező, de elég általános: az osztályfőnök viszi a gyerekeket színházba, moziba, múzeumba, kirándulni, ami az osztályközösség formálásában segít, ugyanakkor személyiségformáló szerepe is van. A gyerekeknek szükségük van egy biztos pontra, hogy az iskolában is tartozzanak valahová, valakihez. Szükség van osztályonkénti klubdelutánokra (nem csak iskolai bulikra), amikor az osztálytársak együtt jól érzik magukat.” „Egy példát szeretnék említeni: Amerikában – középiskolában láttam – nincs osztály és nincs osztályfőnök. Minden gyerek tartozik egy »felügyelőhöz«, aki elkészíti személyre szabottan az órarendjét és a problémáival is hozzá fordulhat. Valójában egy irodai adminisztrátor, akinek 150-200 gyerek ügyes-bajos dolgát kell intéznie. Ezek a gyerekek, akik a mi iskolánkba is járnak, 14 óráig naponta az iskolában vannak, délután otthon tanulnak vagy dolgoznak, esetleg elkallódnak, attól függ, milyen társaságba keverednek. Jó esetben közösen buliznak valamelyik családnál. Néhányuk rendszeresen sportol. Hogy kivel mi történik az iskolán kívül, az is érdekel bennünket. Ehhez egy »adminisztrátor« kevés lenne. Úgy gondolom, nem szabad ezt a nálunk jól működő osztályfőnökséget megszüntetni.”

Húszéves vezetői tapasztalataim megerősítik a gyerekek és tanárok véleményét. Egy szaktanár 100-300 gyereket tanít. Az 1993-as közoktatási törvény módosítási tervezete 19. paragrafusának 1/a pontja szerint a pedagógus kötelessége különösen, hogy »a gyerekek, a tanulók fejlődését figyelemmel kísérsje és elősegítse, és a bármilyen oknál fogva hátrányos helyzetben lévő gyermek, tanuló – többi gyermekhez, tanulóhoz való – felzárkózáshoz a szükséges segítséget megadja, továbbá közreműködjen a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátásában, így különösen a gyermek, a tanuló fejlődését veszélyeztető körülmények megelőzésében, feltárásában, megszüntetésében”.

A törvény e pontjának a betartása 100-300 gyerek esetében elképzelhetetlen, de az osztályfőnök jelenlegi szerepén is messze túlmutat. Különösen az idézett pont második részében megfogalmazottak teljesíthetetlenek. A pedagógus és az osztályfőnök munkájában is legfeljebb tendenciaként jelölhetők meg ezek a követelmények, nem pedig végrehajtandó feladatként. A törvény szó szerinti végrehajtásához minden gyermek személyes problémáiról, érdeklődéséről, családjáról stb. nagy mennyiségű, széles körű, reális információkra van szükség.

Nem arról kellene beszélni tehát, hogy kell-e osztályfőnök, hanem arról, hogyan lehetne felkészíteni a pedagógusokat arra, hogy jó osztályfőnökké váljanak. Mert nem elég a gyerekekről szerzett tudás; szükség van a gyakorlatban

folyamatosan felmerülő sokrétű és fontos problémák megoldása során a tudásanyag megfontolt és gyakorlott alkalmazására. A diák társadalmi elkötelezettségének első helyszíne az iskola, az osztály. A közösség szolgálatára nevelés gyakorlóterepe. Ennek irányítója nem lehet az osztályban tanító valamennyi szaktanár. Valamennyien részt vehetnek ebben a nevelési folyamatban, de egyikük, az osztályfőnök különösen felelős a koordinációért, a helyzet pontos ismeretéért, a korrekciók megtervezéséért stb.

Az osztálykeretben zajló nevelési folyamatok eredménye elsősorban az osztályfőnöki munka sikere. Azaz a felelősség, a felelősség által motivált pluszfeladatok elvégzése, az eredmények és az eredményekért kapott közösségi (iskolavezetői, tantestületi, szülői, tanulói) elismerés az, ami az adok-kapok egyensúlyt megteremtheti. A bruttó 2000 Ft-os osztályfőnöki pótlék és a heti egy osztályfőnöki óra elismerésével az anyagi kompenzáció lassan a nullához tart. Ennek a jórészt társadalmi munkának az eltérése értelmetlen volna. Inkább becsüljük meg az osztályfőnököket, és ne kérdőjelezzük meg pusztán a címüket.

Kósáné Ormai Vera

IGEN – csupa nagybetűvel

Az elmúlt másfél évtizedben az osztályfőnöki munka a pedagógiai gyakorlatban és a szakirodalomban egyaránt kezdte elfoglalni az öt megillető helyet. (1989 és 1994 között az OPKM adatbázisa erről a témáról közel száz cikket és tanulmányt regisztrált.)

A tapasztalatok elemzése az OKI (Országos Közoktatási Intézet, korábban az OPI) köré szerveződő műhely munkája, a megyei pedagógiai intézetek törekvései, a kerületi és iskolai osztályfőnöki munkaközösségek tevékenysége – úgy gondolom – jelentős mértékben hozzájárult a NAT néhány új témakörének kialakításához. Úgy is tekinthetjük, hogy bővítve, elmélyítve és a tantervi anyagba integrálva törvényerőre emelkedett az osztályfőnök feladatainak az osztályfőnöki órákkal kapcsolatos része.

Hogy érzi magát az osztályfőnök?

Miközben gazdag elméleti ismeretekkel rendelkezünk az osztályfőnök szerepéről, tennivalóiról, az érintettek méltán elbizonytalanodnak tevékenységük hatékonyságát illetően. A valóságban meglehetősen küzdelmes, szinte folyamatos feszültséggel járó munkát végeznek, amelyben a gyerekek szükségleteinek, a szülők várakozásainak, az intézményi céloknak, a saját elképzeléseiknek való megfelelés igénye és ezek fejlesztésének befolyásolására törekvés egy időben van jelen. Mély szakadékok érzek a szakirodalomban és a különböző ajánlásokban olvasható tevékenységi rendszer és ennek a jelenlegi keretek közötti megvalósíthatósága között.

Lássunk néhány példát. Az osztályfőnök és a csoport, illetve minden egyes gyerek személyes kapcsolatának kiteljesedése, elmélyülése attól függ, mennyi időt képes az osztályfőnök (kevés szabadidejéből) a gyerekekkel való foglalkozásra fordítani (közös programok, beszélgetések stb.). A heti egyetlen osztályfőnöki óra csepp a tengerben, s rendszerint a szakórák esnek áldozatul az időbeli korlátoknak.